

Recenzja dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr Jana Stradomskiego

Jan Stradomski uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa w 2002 roku. Po uzyskaniu doktoratu publikował nowe prace, powiększając swój dorobek naukowy. Większość publikacji przedstawionych do oceny habilitacyjnej ukazały się już po 2002 roku. To pozwala stwierdzić, że po doktoracie Jan Stradomski w sposób znaczący powiększył swój dorobek i z tego okresu pochodzą główne jego publikacje.

Na charakter jego dorobku wpłynęły niewątpliwie dwa czynniki. Po pierwsze zdobył on gruntowne przygotowanie naukowe w zakresie filologii słowiańskiej. Odbył studia magisterskie i doktoranckie w Instytucie Filologii Słowiańskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie przedstawił też prace: magisterską i doktorską, napisane pod kierunkiem wybitnego specjalisty prof. Aleksandra Naumowa. Odbył także roczne studia na Uniwersytecie Sofijskim, gdzie zgłębił literaturę starobułgarską oraz metody pracy kodykologicznej. Studia uniwersyteckie, pogłębiane w osobistych badaniach, wpłynęły na jego specjalizację w paleoslawistyce oraz kodykologii.

Pod drugie, od uzyskania tytułu doktora w 2002, do chwili obecnej dr Jan Stradomski pracuje na pełnym etacie w Instytucie Filologii Słowiańskiej UJ. Tam prowadzi główne zajęcia dydaktyczne związane ze swą specjalizacją naukową, której wynikiem jest także jego dorobek naukowy oraz sama rozprawa habilitacyjna.

Ocena osiągnięć naukowych

Dr Jan Stradomski przedstawił do oceny habilitacyjnej swoje publikacje, wydane zarówno w formie książkowej, jak też w formie artykułów.

Pod względem tematycznym dorobek ten skupia się na starsłowiańskim piśmiennictwie prawosławnym, jakie rozwijało się na dzisiejszych terenach bałkańskich (zwłaszcza Bułgarii) oraz na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. Duża część publikacji dotyczy obu tych obszarów geograficznych. Jest bowiem poświęcona poszukiwaniu śladów kulturowych i duchowych wpływów południowych Słowian w dawnej Rzeczypospolitej. Można powiedzieć, że Habilitant ma dobrze określone zainteresowania naukowe, które nieustannie pogłębia i rozwija.

Przechodząc do oceny merytorycznej tego dorobku, należy najpierw wyróżnić prace dotyczące piśmiennictwa starobułgarskiego i zabytków literackich południowych Słowian. Tego zakresu dotyczyła już praca magisterska, którą Jan Stradomski poświęcił twórczości Grzegorza Camblaka, bułgarskiego mnicha i pisarza, przedstawiciela tyrnowskiej szkoły piśmiennictwa, a następnie metropolity kijowskiego (*Pochwalne słowo ku czci ojców na soborze w Konstancji*). Pokłosiem tej pracy są nowatorskie i źródłowe publikacje dotyczące tego autora XIV/XV wieku: *Literacka, polityczna i cerkiewna działalność prawosławnego metropolity kijowskiego Grzegorza Camblaka w świetle współczesnych mu źródeł* (2008); *Twórczość hagiograficzna metropolity kijowskiego Grzegorza Camblaka w kontekście południowosłowiańskiej literatury XIV-XV w.* (2010). Z innych cennych prac dr Jana Stradomskiego dotyczących zabytków literatury południowych Słowian należy wyliczyć studia nad kultem Czterdziestu Męczenników z Sebasty w tamtejszej tradycji literackiej, nad działalnością piśmienniczą Klemensa Ochrydzkiego czy też opis Kodeksu z Bonarówki i zawartych w nim tekstów apokryficznych.

Ogromne zasługi dr Jan Stradomski ma także w badaniach nad starosłowiańskim piśmiennictwem prawosławnym na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej czy – jak to najczęściej określa Habilitant - na terenach dawnej Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Dzięki rzetelnej kwerendzie w zbiorach dawnych rękopisów potrafił on odkryć zapomniane teksty i opublikować pierwsze tak rzetelne i źródłowe opracowania dotyczące polemiki religijnej katolicko-prawosławnej oraz katolicko-unicko-prawosławnej w XVI -XVII wieku, a także przedstawić rozwijaną wówczas argumentację nie tylko ściśle teologiczną, ale dotyczącą także historii, literatury, kultury i obrzędowości. Badając te zabytki literackie z terenu Polski, Autor zwraca także uwagę na ich związki z kulturą literacką i duchową prawosławnych Słowian na Bałkanach.

W tym zakresie szczególną uwagę zwraca solidna, źródłowa książka pt. *Spory o „wiarę grecką” w dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków 2003, ss. 341, powstała w oparciu o rozprawę doktorską (rozprawa doktorska miała tytuł: *Bałkany w piśmiennictwie polemicznym I Rzeczypospolitej*), a także liczne artykuły dotyczące kultury ruskiej i piśmiennictwa prawosławnego w I Rzeczypospolitej, jak *Polemika religijna okresu unii brzeskiej a rozwój drukarstwa prawosławnego w Rzeczypospolitej*, *Postanowienia hadziackie w świetle katolicko-unicko-prawosławnej polemiki religijnej XVI-XVII wieku*; *Z kart antylacińskiej literatury cerkiewnosłowiańskiej w dawnej Rzeczypospolitej*; *Z Kijowa do Rzymu. Z dziejów stosunków Rzeczypospolitej z Ukrainą i Stolicą Apostolską*.

Walorem wszystkich prac Jana Stradomskiego jest ich charakter źródłowy. Taki charakter mają jego twórcze i autorskie opracowania. Ponadto, Habilitant podejmuje liczne prace kodykologiczne i paleograficzne, a więc bardzo cenne badania nad rękopisami cerkiewnosłowiańskimi, powstałymi na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i zachowanymi w polskich bibliotekach, a także prace nad wydaniem i opracowaniem tych tekstów. Te prace kodykologiczne, paleograficzne i tekstologiczne wymagają wielkich kompetencji naukowych. I w tym zakresie dr Jan Stradomski ma niewątpliwe osiągnięcia.

Cenne są publikacje J. Stradomskiego powstałe na podstawie badań zbiorów rękopisów cerkiewnosłowiańskich w Polsce, np. zbiorów rękopisów cyrylickich Biblioteki Czartoryskich w Krakowie czy prawosławnych zabytków prawnych w zbiorach rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej. Dzięki tym badaniom J. Stradomski opublikował ważne opracowania dotyczące recepcji tekstów średniowiecznej literatury Słowian południowych w dawnej Rzeczypospolitej czy przynajmniej ich obecności w rękopisach cerkiewnych w Polsce, np. tekstów Jana Egzarchy Bułgarskiego, *Typikonu Góry Athos* czy prawosławnych ksiąg kanońskich w serbskiej redakcji. Przygotował też edycje tekstów źródłowych (staropolskie teksty o Cyrylim i Metodym; teksty Hipacego Pocieja i Kliryka z Ostroroga) oraz był autorem przekładów na język polski kilku tekstów starosłowiańskich.

Warto podkreślić, że dr Stradomski publikuje nie tylko w języku polskim, także w angielskim i rosyjskim. Ponadto, opublikował kilkanaście tekstów popularyzatorskich, w ten sposób również dowodząc swoich kompetencji naukowych.

Wynikiem badań nad zbiorami rękopiśmiennymi jest także monografia habilitacyjna, pt. *Rękopisy i teksty. Studia nad cerkiewnosłowiańską kulturą literacką Wielkiego Księstwa Litewskiego i Korony Polskiej do końca XVI w.*, Kraków 2014, ss. 370.

Podjęty temat jest nowy i oryginalny, a opracowanie na ten temat jest unikalne na polskim obszarze badawczym.

Ogromnym walorem rozprawy jest fakt, że Autor wziął pod uwagę obszerną i mało znaną bazę źródłową, którą stanowią rękopisy cerkiewnosłowiańskie znajdujące się dziś w zbiorach polskich bibliotek i muzeów. Dr Stradomski nie tylko omawia te zabytki średniowiecznego piśmiennictwa słowiańskiego, ale stara się je klasyfikować i systematyzować oraz umieścić w kontekście historyczno-literackim i religijnym. Dzięki temu mógł wskazać na wartość tych rękopisów cerkiewnych zachowanych w polskich zbiorach dla światowych badań paleoslawistycznych.

Dr Jan Stradomski trafnie podkreśla znaczenie piśmiennictwa cerkiewnosłowiańskiego, na które składały się nie tylko tłumaczenia tekstów patrystycznych czy średniowiecznych,

ale także liczne i niezwykle interesujące ich przeredagowania, jak w przypadku *Apokalipsy Pawła Apostoła* z kodeksu BN 12245 III. I co bardzo ważne, w tym piśmiennictwie Habilitant odnalazł także teksty oryginalne, które są przykładem twórczej działalności słowiańskich autorów i kopistów. Na podstawie dokładnych badań porównawczych potrafił wykazać oryginalność tych pism starosłowiańskich, jak *Słowo o tym, że nie należy przyjmować komunii udzielanej opłatkiem*; *Słowo o tym, aby nie przyjmować nauki od łacinników* czy zbiór tekstów zawarty w Kodeksie z Bonarówki.

Wkład badawczy dr. Jana Stradomskiego polega również na tym, że w materiale rękopiśmiennym zachowanym w Polsce odnalazł związki ze średniowieczną słowiańską kulturą literacką na Bałkanach, rozwijaną w Bułgarii, Serbii czy na Górze Athos. Cenne w tym zakresie są jego analizy rękopisu *Komentowanej Ewangelii* Teofilakta Ochrydzkiego oraz interpolowanej redakcji *Objawienia* Pseudo-Metodego Batorskiego, w której odnalazł zależności od dawnych źródeł, o wyraznie południowosłowiańskim, głównie starobułgarskim rodowodzie. Dr Stradomski trafnie podkreśla, że oba te rękopisy są niezwykle cenne z punktu widzenia obecności i funkcjonowania literatury cerkiewnosłowiańskiej na terenach państwa polskoliteńskiego (później Rzeczypospolitej Obojga Narodów).

Wśród naukowych osiągnięć dra Stradomskiego należy wyliczyć także odnalezienie przez niego wielu tekstów zapomnianych i nieznanych, które dotąd nie były odnotowane w katalogach i repertoriach. Stanowi to oryginalny wkład w stan wiedzy w tym zakresie.

Książka nie jest systematycznym wykładem, ale raczej wyborem istotnych problemów. Uwagę zwracają rzetelne analizy komentarzy do Ewangelii Teofilakta Ochrydzkiego czy bizantyńsko-słowiańskich tekstów przeciw mesalianom- bogomilom, analiza Kodeksu z Bonarówki czy różnych tekstów kanonicznych (kormczy). W sumie jednak rozprawa ta stanowi znakomitą prezentację kultury literackiej i duchowej prawosławnych obywateli I Rzeczypospolitej w okresie przed upowszechnieniem się druku cyrylicznego.

Habilitant podjął w niej także niektóre wcześniej omawiane przez niego kwestie badawcze, np. dotyczące polemiki wyznaniowej, starosłowiańskiej literatury cyrylometodowskiej i eschatologicznej. To podejście należy uznać za pozytywny zabieg. Autor bowiem znacząco rozwinął te tematy w oparciu o nowy materiał źródłowy. Ponadto, dzięki temu mógł przedstawić pełniejszy obraz cerkiewnosłowiańskiej kultury piśmienniczej, która stanowiła interesujący składnik rzeczywistości religijnej, politycznej i społecznej Polski do końca XVI wieku. Ponadto, zasadniczy materiał w tej monografii jest oryginalny. W całości też książka sprawia wrażenie spójnej rozprawy.

Lektura rozprawy dowodzi też, że jej Autor potrafi wyciągnąć i sformułować syntetyczne wnioski, ale także na tle dotychczasowych opinii i ustaleń przedstawić własne propozycje i koncepcje badawcze. Tok analiz i rozumowania, zastosowane metody badawcze są przeprowadzone i zastosowane bardzo konsekwentnie. Także pod względem merytorycznym praca prezentuje wysoki poziom. Można jedynie zaznaczyć, że przy niektórych wątkach warto sięgnąć do ogólniejszej literatury badawczej i nie ograniczać się wyłącznie na źródła wschodnich, jak np. w dowodzeniu, że zwyczaj używania chleba praśnego w liturgii eucharystycznej zaczął rozpowszechniać się na Zachodzie dopiero na przełomie IX i X wieku (s. 204).

Lektura całej pracy habilitacyjnej nie pozostawia żadnej wątpliwości, że ma ona charakter źródłowy i badawczy. Autor wykazuje wielką umiejętność analizy tekstów źródłowych. Nie podchodzi też do źródeł cerkiewnosłowiańskich z gotowymi założeniami, nie stara się narzucać dzisiejszych pojęć, ale dąży przede wszystkim do tego, aby jak najlepiej odczytać ich przesłanie. Jest to niewątpliwa ogromna zaleta tej rozprawy. Można więc ją uznać za pracę badawczą, naukową w całym tego słowa znaczeniu.

Autor posługiwał się metodą analityczno-syntetyczną. Nie ogranicza się więc do analizy filologicznej, historycznej czy teologicznej tekstów, ale stara się stworzyć syntetyczny obraz piśmiennictwa cerkiewnosłowiańskiego na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. Trafnie podkreśla, że rękopisy te, zachowane w polskich zbiorach, dają wgląd w prawosławną kulturę piśmienniczą na przestrzeni kilku wieków, pozwalają ocenić jej kondycję, repertuar, preferencje, drogi rozwoju oraz produktywność.

Zaletą jest także stosowanie metody porównawczej. Dr Stradomski umieszcza analizowane piśmiennictwo cerkiewne w szerszym kontekście religijno-kulturowym ówczesnej Rzeczypospolitej, a także umiejętnie porównuje i konfrontuje je z piśmiennictwem cerkiewnym innych środowisk, zwłaszcza z tradycji południowo- i wschodniosłowiańskiej. Takie podejście świadczy o dojrzałości naukowo-badawczej, o dogłębnej znajomości literatury starosłowiańskiej i stanowi o wartości tej rozprawy. Także struktura treści jest właściwa i pozwala autorowi na wyczerpujące przedstawienie podjętego tematu.

Warto też zwrócić uwagę, że metodologiczne założenia swej pracy dr Jan Stradomski wyłożył w *Wstępie*, na zakończenie poszczególnych rozdziałów starał się podać wnioski ze swych wywodów, a ostateczne podsumowanie podał w *Zakończeniu*. Do pracy dodał także, poza obszerną *Bibliografią*, bardzo pożyteczne indeksy, pozwalające zidentyfikować omawiane lub jedynie cytowane rękopisy (wykazy rękopisów oraz ich sygnatur, tytuły tekstów,

incipitarium), a także indeksy: osobowy, nazw geograficznych i etnicznych. Dobrze, że dodane jest także streszczenie w języku rosyjskim.

A zatem, przedstawiona przez dr Jana Stradomskiego rozprawa habilitacyjna jest samodzielnym, dobrym opracowaniem, świadczącym o dojrzałości naukowo-badawczej autora i dobrym warsztacie naukowym.

W sumie cały dorobek naukowy Jana Stradomskiego oceniam bardzo pozytywnie pod względem ilościowym i jakościowym, pod względem merytorycznym i formalnym.

Ocena aktywności naukowej

Dr Stradomski ma także poważny dorobek dydaktyczny i organizacyjny w zakresie nauki.

Prowadzi zajęcia literaturoznawcze ze studentami bułgarystyki w IFS UJ. Prowadził także wykłady w Katedrze Porównawczych Studiów Cywilizacji UJ. Recenzował prace masterskie i licencjackie.

Dowodem aktywności naukowej jest jego regularny udział w sympozjach i konferencjach naukowych: krajowych i zagranicznych. Od momentu osiągnięcia stopnia naukowego doktora w 2002 roku, brał aktywny udział w trzydziestu krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych. Na każdym z tych spotkań naukowych występował z referatem, które następnie ukazały się w postaci recenzowanej publikacji. Aktywny udział w licznych sympozjach oraz publikacje naukowe świadczą o tym, że Habilitant nieustannie podnosi swoje kwalifikacje naukowo-badawcze.

On sam także był organizatorem konferencji naukowych ogólnopolskich, nadto współorganizował trzy międzynarodowe konferencje naukowe. Współredagował cztery tomy naukowe, które wyszły w ramach serii wydawniczych: *Biblioteka Ekumenii i Dialogu* oraz *Krakowsko-Wileńskie Studia Slawistyczne*.

Jest też członkiem międzynarodowych i krajowych organizacji naukowych, m.in. jest członkiem Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana w Łodzi, także członkiem Międzynarodowego Centrum Studiów Prawosławnych w Niszu.

Wreszcie, na uwagę zasługuje jego aktywny udział w realizacji projektów badawczych. Zrealizował grant promotorski związany z przygotowaniem rozprawy doktorskiej (pt. *Balkany w piśmiennictwie polemicznym I. Rzeczypospolitej*), a także dwa inne ważne projekty naukowe dotyczące rękopisów cyrylickich w Polsce.

Brał udział w realizacji projektu badawczego, którego celem miało być opracowanie pierwszego w Polsce pełnego katalogu rękopisów cerkiewnosłowiańskich (miał udział około 20% w powstaniu katalogu tych rękopisów). Uczestniczył również w dwóch zespołowych projektach krajowych. Wreszcie, brał udział w charakterze wykonawcy w trzech innych projektach naukowych realizowanych w ramach porozumienia o współpracy naukowej między Polską Akademią Nauk (Instytut Sławistyki) i Bułgarską Akademią Nauk (Cyrylo- Metodejskie Centrum Naukowe oraz Instytut Literatury), dotyczących kolejno: zabytków cyrylometodejskie w Polsce, średniowiecznych literatur słowiańskich, wreszcie tekstu biblijnego w literaturach południowosłowiańskich. Opiniował także projekty naukowe, w tym zagraniczne. W ramach realizacji tych projektów opracował artykuły naukowe, odbywał wyjazdy studyjne, połączone z konsultacjami ze specjalistami z dziedziny oraz brał udział w międzynarodowych konferencjach naukowych.

Dowodem uznania dla jego aktywności naukowej jest przyznana mu nagroda Prezesa rady Ministrów RP za działalność naukową otrzymałem oraz nagrody Rektora UJ.

Aktywność naukową dra Jana Stradomskiego należy więc ocenić bardzo wysoko. Obok swej pracy naukowo-badawczej, jest on bowiem zaangażowany w działalność dydaktyczną Uczelni, a także w życie naukowe środowiska krajowego i międzynarodowego.

Wniosek końcowy

Konkludując, należy stwierdzić, że wszystkie prace naukowe, w tym recenzowana rozprawa habilitacyjna pokazują dobry warsztat naukowy dr. Jana Stradomskiego, jego wiedzę na temat współczesnych osiągnięć naukowych w swej specjalności, zdolność do przeprowadzania wnikliwych analiz naukowych i wyciągania samodzielnych sądów.

Na uwagę zasługuje fakt, że dr Jan Stradomski nie jest uczonym monotematycznym, ani badaczem jednego autora czy jednego środowiska teologicznego, ale wykazuje swą kompetencję w całym zakresie.

Biorąc zatem pod uwagę zarówno dorobek naukowy, jak też rozprawę habilitacyjną, a także merytoryczne zaangażowanie w działalność dydaktyczną oraz całą jego aktywność naukową, stawiam wniosek o kontynuowanie rozpoczętego przewodu habilitacyjnego dr. Jana Stradomskiego.

dr Tadeusz Namiński

Warszawa, 3 XII 2015